

— אינה חוששת לולד, שודאי לנו שעוד לא נרקמו אבריו. המפלת ליום מ"א — תשב לזכר, ולנקבה, ולנדה דשמא נרקמו אבריו, ואין ידוע אי הווי זכר או נקבה. ומאידך, שמא אינו וולד כלל, ואין לה ימי טוהר אלא הרי היא נדה רגילה (270).

רבי ישמעאל אומר: המפלת ליום מ"א — תשב לזכר ולנדה, אך לא לנקבה.

המפלת ליום פ"א — תשב לזכר לנקבה ולנדה. וטעמו של רבי ישמעאל הוא — שהזכר נגמר למ"א יום, והנקבה, לדבריו, נגמרת לפ"א יום.

וחכמים אומרים — אחד בריית הזכר ואחד בריית הנקבה, זה וזה — מ"א יום.

גמרא:

נאמר במשנה שהמפלת "ליום מ"א תשב לזכר ולנקבה ולנדה", ושואלת הגמרא: למה הזוכר 'זכר' במשנתנו?

אי לימי טומאה של זכר, הא קתני שיושבת י"ד ימי טומאה של נקבה ונכללו בתוכם ז' ימי טומאה של זכר. ואי לימי טהרה, להחמיר, שלא יהיו לה אלא ארבעים יום, ל-ב הא קתני 'נדה' שחוששת לכל דם שתראה כדם נדה, ואין לה כלל ימי טוהר.

ומתרצת הגמרא שיש נפקא מינה: שאם תראה יום ל"ד להפלה, ותחזור ותראה יום מ' ואחד להפלה, תהא מקולקלת, שלא תוכל לטבול ולשמש, עד יום מ"ח! שחוששים שמא ילדה זכר והיה יום ל"ד בימי הטוהר ולא נטמאה בראית אותו היום, וראית יום מ"א היא הראיה הראשונה בטומאה, וטמאה מחמתה בטומאת נדה ז' ימים עד יום מ"ח. וחשש זה הוא רק משום הצד שילדה זכר, שהרי אם ילדה נקבה גם ראית מ"א היא בימי הטוהר. ואם לא ילדה וולד כלל ואין לה ימי טוהר, נטמאה בטומאת נדה בראית יום הל"ד, ובתום ז' ימי הטומאה החלו (ביום מ"א) ימי הזיבה, שבהם טמאה מחמת ראייה אחת רק ליום אחד כדין זבה קטנה.

כז, א נאמר "שאין שליא בלא ולד". ואין לומר שחוששים שמא אין הולד בן מ' יום ואין לו דין ולד, שבמקרה שלא שימשה שוב מיום הטבילה בודאי שלא נוצר אלא מהביאה שהיתה לפני מ' יום.

ותירץ על פי דברי הרשב"א [תורת הבית ז, ו, כח, ב] שכתב שחוששים שמא לא נקלט הזרע עד יום השלישי מהביאה, והולד שנוצר בביאה שביום הטבילה הוא רק בן ל"ח יום. ולפי זה חידש שהמפלת ליום מ"ג אינה יושבת לנדה. וראה בדבריו עוד שהאריך לדון מדוע לא נסמוך על כך שרוב העוברים נקלטים ביום הראשון וניתן לה ימי טוהר של זכר.

כשעברו ג' חודשים מתחילת ההריון, ואם כן אפשר שנתעברה וראתה בחודשיים הראשונים לעיבור, ומהו הכרח שהתחיל העיבור רק לאחר הטבילה. ותירץ החת"ס [שו"ת יו"ד קסט] שרוב הנשים מסולקות מדמים מיד בתחילת העיבור, והגמרא לעיל ח, ב שהצריכה שיעברו ג' חודשים הוא מפני שחששו למיעוט שמסתלקות מדמים רק אז, אבל במשנתנו סמכו על הרוב וקובעים על פיו את גיל ההריון. וראה עוד בחידושי החת"ס ט, א שביאר לפי זה את כל הסוגיא שם.

270. הרע"א הקשה מהו הצד שאין כאן ולד והרי פירש רש"י שהפילה שליא, ובגמרא לעיל

עוד אמרו לו רבני ישמעאל: מעשה בקליאופטרה מלכת אלכסנדרוס שנתחייבו שפחותיה הריגה למלכות, ועשתה בהן ניסוי כדי לדעת מתי נוצר הולד, על ידי שיחדה אותן לביאה ארבעים ואחד יום לפני הריגתן, ואחרי שהרגו אותן קרעו את בטנן ובדקן, ומצאן: זה, זכר, וזה נקבה — למ"א יום מהביאה. והרי הוכחה ניסיונית שגם נקבה יצירתה היא למ"א יום!?

אמר להן רבי ישמעאל לחכמים: אני מביא לכם ראיה מן התורה, ואתם מביאין לי ראיה מהשוטין!?

ומסבירה הגמרא את דברי רבי ישמעאל: מאי ראיה מהתורה? אילמא הראיה שהוזכרה לעיל שטימא וטיהר בזכר וטימא וטיהר בנקבה וכו', הא קאמרי ליה חכמים — אין דנין יצירה מטומאה!

אלא, יש מקור נוסף: אמר קרא 'אם נקבה תלד, ומהמילה 'תלד' שמיותרת, כי אפשר לכתוב: ואם נקבה, וטמאה וכו' נדרוש שהוסיף לה הכתוב 'לידה' אחרת בנקבה, לומר שלידה של נקבה נקראת 'לידה' רק אם מלאו לעובר כפול ממנין הימים הנצרכים ליצירת זכר.

וממשיכה הגמרא להסביר את דברי רבי ישמעאל: ומאי אין ראיה מהשוטים? והרי אין להכחיש את המציאות?

ומתרצת — אימר: הריונה של השפחה שמצאו בגופה נקבה — קדים!

ואיעבור ארבעין יומין קמי זכר, ונמצא

ומוסיפה הגמרא: וכן לענין נקבה, החשש שמא ילדה נקבה יוצר חשש נוסף, בדומה לחשש שמא ילדה זכר מלבד י"ד ימי הטומאה הראשונים. שאם תראה עוד, ביום ע"ד להפלה, ותחזור ותראה ביום פ"א תהא מקולקלת עד יום פ"ח! שהרי אם ילדה נקבה היתה ראית יום הע"ד בימי הטוהר, וראית יום פ"א היא הראיה הראשונה בטומאה, ונטמאת מחמתה ז' ימים. וחשש זה הוא רק משום יולדת נקבה, שהרי אפילו אם ילדה זכר כבר תמו ימי הטוהר ביום המ', ובראית ע"ד נטמאה בטומאת נדה, וראית פ"א שהיא בימי זיבה מטמאת רק ליום אחד (271).

שנינו במשנה: רבי ישמעאל אומר יום מ"א תשב לזכר ולנדה, ולא לנקבה.

תניא: רבי ישמעאל אומר —

טימא הכתוב ז' ימים, וטיהר ל"ג ימים בזכר, ובסך הכל מ' ימים!

וטימא הכתוב י"ד ימים וטיהר ס"ו ימים בנקבה, ובסך הכל פ' ימים!

מה כשטימא וטיהר בזכר את ארבעים היום, יצירתו — כיוצא בו, שנוצר למ' יום. אף כשטימא וטיהר בנקבה את שמונים היום, יצירתה — כיוצא בה פ' יום. ולכן, כשנולדה נקבה לפני שמונים יום היא עדיין כלפני יצירתה. שאינה ולד, אלא רוח בעלמא.

אמרו לו חכמים לרבי ישמעאל: אין למדין יצירה מטומאה!

שהעובר היה בן פ"א יום.

ורבנן, שהסתמכו על הניסוי, ולא חששו שמא התעברה קודם, הוא משום שידעו כי **סמא נפצא** [סם המנפץ את הזרע שבמעיה] (272) **אשקינהו** לפני שמסרום לביאה ולכן לא חששו להריון מוקדם.

ור' **ישמעאל** סובר — **איכא גופא דלא מקבל סמא**, ולא משפיע עליו הסם כלל.

ומביאה הגמרא ברייתא נוספת: **אמר להם רבי ישמעאל — מעשה בקלפטרא, מלכת יוונית, שנתחייבו שפחותיה הריגה למלכות, ויחדה אותן לביאה לפני הריגתן, וברקו, ומצאו: זכר לארבעים ואחד, ונקבה לפ"א!** (273)

אמרו לו חכמים לרבי ישמעאל — אין מביאין ראייה מן השוטים! מאי טעמא הוי ראייה 'מן השוטים' — כי הך דנקבה, אייתרה, השתתה לפני שנתעברה ארבעין יומין, והדר ביום הארבעין ואחד לפני

שהוציאוה להורג **איבר**, והיולדת זכר נתעברה בביאה הראשונה, וכתוצאה מהשינוי בזמן תחילת העיבור נשתנה הזכר מהנקבה ולא ששונים הם ביצירתם.

ורבי ישמעאל, שהביא ראייה מהניסוי הזה סבר — **לשומר מפרניהו**, שלא יבעלו אותן אלא בעילה אחת, ומי שנמצאה בקרבה נקבה נמסרה לבעילה שמונים ואחד יום לפני הריגתה, ומי שנמצא בקרבה זכר נמסרה לבעילה ארבעים ואחד יום לפני ההריגה. **ורבנן** סברי — **אין אפוטרופוס לעריות, אימא שומר גופיה בא עליה!** (274)

ועדיין קשה לרבי ישמעאל: מהי ההוכחה מכך שנמצאה הנקבה ביום פ"א לכך שאין יצירתה קודם, ודילמא, **אי קרעיה להך דנקבה בארבעין וחד, משתכח בשלמות היצירה, בזכר? ומנין לנו שרק ביום השמונים ואחד נגמרת יצירת הולד של נקבה?**

ומתרת הגמרא: **אמר אביי — כסימניהון**

ילדה ולד כלל, וכל האיסור הוא משום הצד שילדה נקבה, הרי זה ספק ספיקא שקיי"ל בכל התורה שהולכים בו להקל. ותירצו, כיון שאם היתה רואה בים ל"ד וביום מ"א וכל הצד לטמא הוא משום יולדת זכר. היה שייך גם שם להתיר משום ספק ספיקא, אולם ב' הספק ספיקא סותרים זה לזה, שברואה ל"ד ומ"א אומרים שילדה נקבה, וברואה ע"ד פ"א אומרים שילדה זכר, ובמקום סתרה בין ס"ס אחד לשני בטלים שניהם.

272. כן פירש רש"י. הערוך ביאר שהשקן סם המשלשל, ואם היו מעוברות היו מפילות.

273. בערוך לנר פירש שבדיקה זו היתה שונה מהראשונה, שבבדיקה של מלכת אלכסנדרוס הרגו את שתי השפחות ביום המ"א ומצאו זכר ונקבה שלמים. אולם בבדיקה שעשתה המלכה היוונית הרגו שפחה אחת ביום מ"א ומצאו זכר שלם, ואחר כך ביום פ"א הרגו את השניה ומצאו בה נקבה שלמה, ובהמשך הסוגיא יבואר מהי ההוכחה מבדיקה זו.

274. כתב הריטב"א שבהכרח שאחד מהניסיונות היה שיקרי, שהרי סותרת המציאות שהוכחה בדיקה אחת למה שהוכח בשניה. ומחמת כן לא סמכו התנאים על ניסיונות אלו ונחלקו באיזה מהם היה השקר.

שוין! שסימני הנקבה ביום הפ"א באבריה, צפורניה ושערה היו כשל זכר ביום מ"א.

שנינו במשנה: והכמים אומרים: אחד בריית זכר ואחד בריית נקבה, זה וזה מ"א.

ושואלת הגמרא: חכמים — היינו תנא קמא שאמר גם הוא שביום מ"א תשב לזכר לנקבה ולנדה! ? וכי תימא תנא הך סיפא ד"חכמים אומרים" למסתמא רישא כרבנן, שאין התנא קמא יחידי בשיטתו, אלא הוא דעת רבים, ויחיד ורבים הלכה כרבים — פשיטא דהכי הוא גם אם לא היה התנא מפרט זאת, כי בכל מקום שהוזכר דעת תנא קמא כנגד חולק יחיד, בלי שיצויין מיהו התנא קמא, הרי זה דעת חכמים רבים, שהלכה כמותם! ?

ומתרצת הגמרא: מהו דתימא מסתברא טעמא דרבי ישמעאל, דקמסייע ליה קראי, קא משמע לן שבכל זאת אין הלכה כמותו אלא כחכמים הרבים החולקים עליו.

דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו — לפנקם שמקופל, ומונח ידיו על שתי

צדעיו, שתי אציליו [בית השחי] (275) על ב' ארכובותיו, [הברך המחברת את השוק לירך] וב' עקביו על ב' עגבותיו, וראשו מונח לו בין ברכיו. ופיו סתום, וטבורו פתוח.

ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה!

ואינו מוציא רעי — שמא יהרוג את אמו בזהמו אותה.

וכיון שיצא לאויר העולם — נפתח הסתום [פיו], ונסתם הפתוח [הטבור], שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת! (276)

ובהיותו במעי אמו — ונר דלוק לו על ראשו (277), וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר: 'בהלו נרו על ראשי, לאורו אלך חשך'.

ואל תתמה כיצד יכול העובר לצפות עד סוף העולם, שהרי אדם ישן כאן, ורואה חלום — באספמיה! (278)

לאויר העולם נסתם הטבור הפתוח ונפתח פה הסתום שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת. וראה שם בבית יוסף ובכ"ח [ב] ובפרישה שהאריכו בביאור תירוץ זה.

277. המהרש"א ביאר שהכוונה היא לנשמה, כמו שנאמר 'נר ד' נשמת אדם', ופירש המהר"ל [ביאורי אגדות] שהנשמה מוטבעת בגוף רק ביציאתו לאויר העולם, וברחם אמו הוא רק עליו ולא בתוכו.

278. המהר"ל [שם] ביאר שהאדם ער מפריעים טרדות הגוף לנשמה, אבל בשנתו כשתש כח

275. כן פירש רש"י. התוס' מבארים ש'אציל' הוא המרפק. וראה בתוס' בחולין [קו, ב ד"ה אמר רב] שהאריכו בביאור מחלוקתם עם רש"י.

276. נחלקו הפוסקים בנוסח ברכת 'אשר יצר', יש אומרים שיאמר 'שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד אפילו שעה אחת', והקשה המהר"ם מרוטנבורג [תשבץ קטן רטז] שיכול האדם לסתום פיו זמן רב ולחיות, ולכן השמיט את המילים 'שעה אחת' מנוסח הברכה. הטור [או"ח ו א] ישב את הנוסח 'שעה אחת' שהכוונה היא לרגע הלידה, וכמבואר בסוגתו שביציאתו

שואלת הגמרא: מאי "ואומר" ומהו החסרון בדרשה מהפסוק 'וירני' שנצרכה דרשה נוספת? וכי תימא: נביא הוא דקאמר לה — תא שמע "בסוד אלוה עלי אהלי" — ופסוק זה הוא המשכו של הפסוק 'מי יתנני כירחי קדם', שהעמידה הגמרא לעיל שנאמר על זמן ההריון.

וממשיכה הגמרא בדרשת רבי שמלאי: וכיון שבא לאויר העולם, בא מלאך ופוטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר — 'לפתח' היציאה מהרחם] — חטאת רובין! (281)

ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים! שנאמר: 'מי יתנני כירחי קדם, כימי אלוה ישמרני' (279) והראיה שהפסוק מדבר בחדשי העבור: ואיזהו ימים שיש בהם רק 'ירחים' ואין בהם 'שנים' הוי אומר — אלו ירחי לידה.

ומלמדין אותו בימי עבורו כל התורה כולה! (280) שנאמר 'וירני, ויאמר לי: יתמך דברי לבך, שמור מצותי — וחיה! [משלי ד, ד]

ואומר: 'בסוד אלוה עלי אהלי'! [איוב כט, ד]

להשיג את דברי התורה הקדושה, ולכן מלמדים אותו ברחם אמו בהיותו טהור, ואחר כך צריך רק להזכר במה שלמד, וזה אפשרי גם בעולם. היעב"ץ כתב שעל ידי שלומד ברחם קשה יותר ללמוד אחר כך ש"מגמר בעתיקא קשי מחדתא" [יומא כט א], ועי"ז מתרבה השכר "שלפום צערא אגרא". עוד תירץ שעל ידי שלומד מתקדש ואפילו מת בן יומו זוכה לחיי העולם הבא. וראה בשיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ [קב] שהאריך בביאור הענין.

281. המהרש"א פירש על פי הגמרא בסנהדרין [צא, ב] יצר הרע מאימתי שולט באדם - משעת יציאה, שעל ידי ששוכח התורה שולט בו היצר. ובסנהדרין [שם] הקשה המהרש"א מהפסוק 'ויתרוצצו הבנים בקרבה' [בראשית כה כב] שדרשו רבותינו [כמוכא ברש"י, שם] שהיה עשיו מפרסם לצאת בשעה שהיתה רבקה עוברת על פתח עבודה זרה, הרי ששלט בו היצה"ר ברחם אמו. ותירץ הערוך לנר שהיצר רק אינו שולט באדם עד שיצא, אבל קיים הוא בו כבר ברחם אמו, ודי היה בקיומו של היצר כדי לגרום לעשיו לפרסם ולצאת לע"ז.

הגוף מתעצמת הנשמה ורואה בחלום דברי נבואה. וכן הוא גם בעובר כשגופו ברחם אמו אינו פונה למאומה, הנשמה היא בתוקפה ורואה מסוף העולם עד סופו. היעב"ץ כתב שלפי שבאותם הימים שרוי בטובה ואינו מלוכלך בעוון לכן חזקה היא הנשמה ובכוחה לראות הכל.

279. בשיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ [לד] עמד על כך שאיוב בשעת יסוריו כשמתו בניו ובנותיו והגיעו אליו יסורי שאול, לא ביקש רק שירפאהו הקב"ה ויחזירהו למצבו הקודם, אלא ביקש להגיע לשיא השלמות כעובר ברחם אמו שלומד כל התורה כולה בנקיות ובקדושה. ומכאן נלמד לכל תפילותיו של האדם שלא יבקש לשליש ולרביע אלא יתחנן תמיד לקבל את השלמות הגמורה.

280. בחכמת בצלאל נתקשה מה ראה ד' הטוב ללמד לאדם כל התורה קודם לידתו ולהשכיחה ממנו ביציאתו, ומה תועלת יש מלימוד זה שלא נשאר בידו ממנו מאומה. והביא לתרץ בשם הגר"א שהאדם הנמצא בעולם השפל לא יוכל

לאו — הריני שורפה לפניך!

אמר רבי אלעזר: מאי קרא דמשביעין אותו לא-א ביום הלידה — שנאמר "ממעני אמי — אתה גוזי!"

ומסבירה הגמרא: מאי משמע דהאי "גוזי" לישנא דאשתבועי הוא, דכתיב — "גוזי נזרך והשליכו" כלומר קיימו השבועה שנשבעתם בשעת הלידה, והשליכו המעשים הרעים שבהם עברתם עליה (285).

אמר רבי אלעזר: למה ולד דומה במעני אמו —

לאגוז מונח בספל של מים, אדם נותן אצבעו עליו, שוקע לכאן ולכאן.

תנו רבנן: שלשה חדשים הראשונים — ולד דר במדור התחתון שברחם.

שלשה חדשים אמצעיים — ולד עולה כלפי מעלה ודר במדור האמצעי.

ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו — שנאמר: 'כי לי תכרע כל ברך, תשבע כל לשון'.

ודרש הפסוק: 'כי לי תכרע כל ברך' — זה יום המיתה, שנאמר: 'לפניו יכרעו כל יורדי עפר!' 'תשבע כל לשון' — זה יום הלידה (287), שנאמר: 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קודשו נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה' [וקיים שבועתו שנשבע בעת הלידה (283)].

ומה היא השבועה שמשביעין אותו?

'תהי צדיק ואל תהי רשע! ואפילו כל העולם כולו אומרים לך 'צדיק אתה' — היה בעיניך ברשע! (284) והוי יודע — שהקב"ה טהור, ומשרתיו טהורים, ונשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה — מוטב, ואם לאו — הריני נוטלה ממך!

ומוסיפה הגמרא: תנא דבי רבי ישמעאל: משל לכהן שמסר תרומה לעם הארץ ואמר לו: אם אתה משמרה בטהרה — מוטב, ואם

282. הקשה המהרש"א מדוע הקדים הפסוק את יום המות ליום הלידה, ושלא כפי סדר היותם. ותירץ שמדובר בנשמה שמתגלגלת בגלגול שני, שקודם מתה מהגוף הראשון ואחר כך נולדה בשני.

וכזה תירץ מדוע משבעים אותו, והרי מושבע ועומד מהר סיני, ולפירושו שמדובר בנשמת רשע שבאה לעולם בגלגול ניחא, שמאחר וכבר עברה נשמה בו על שבועתה הראשונה בהר סיני, צריך להשביע אותה מחדש. בעיני שמואל תירץ על קושיה זו שבהר סיני נשבעו רק הנשמות ובשעת הלידה נשבע גם הגוף.

283. רש"י ביאר שהכרח הגמרא שהפוסק עוסק בשבועה שבשעת הלידה ולא בשאר השבועות שנשבע במשך חייו, הוא משום שבגלל שלא נשבע לשקר אינו זכאי 'לעלות בהר ד', ורק אם הכוונה היא שקיים את השבועה שנשבע בשעת לידה להיות צדיק ולשמר הנשמה בטהרה, מובן שזכאי בעבור זה לשכר גדול כל כך.

284. המהרש"א ביאר על פי דרכו שסוגייתנו עוסקת בנשמה שבאה בגלגול, שאפילו כל העולם אומר לך צדיק אתה, היה בעיניך רשע שהרי אינך יודע מעשיך בגלגול הקודם.

285. כן פירש המהרש"א, והקשה בערוך לנר